

A dokumentáció gazdaságossága
c. tanulmány készülő, harmadik
a hatékonyságelemzés c. fejezetének vázlat

1964. elején jelent meg az OMKDK Módszertani Kiadványsorozata 1. számaként Csendes Béla "A dokumentáció gazdaságossága. Adalékok a dokumentáció idő- és költségelemzéséhez" c. tanulmánya.

A gazdaságosságra törekvés jelentősége a gazdasági, társadalmi és tudományos tevékenység minden területén fokozódik. A műszaki és gazdasági tájékoztatás (dokumentáció) gazdaságosságának vizsgálata során különbséget kell tenni – a szerző szerint – egyfelől a dokumentációs munka gazdaságossága, másfelől az információs értékek felhasználásának gazdaságossága között. Az előbbivel, a ráfordításokkal, az idő- és költségelemzés, az utóbbival a hatékonyságelemzés foglalkozik. A jelzett kiadvány az idő- és költségelemzést tárgyalja.

A bevezető rész indokolja a kérdés időszerűségét; feladatát a kis és közepes nagyságu dokumentációs állomások vizsgálatára korlátozza; vizsgálja a dokumentáció szerepét a kutatás és a termelés szerkezetében; arányértékeket közöl az üzemi teljes, a kutatási-, fejlesztési és dokumentációs ráfordításokról.

A második fejezet három főrésze oszlik: az állomás, a munka és a szervezet leírására. Az állomás ismertetése során elkülöníti a felfutási és működési költségeket; hazai és külföldi példák, valamint saját tapasztalatai alapján felállítja a közepes nagyságu dokumentációs állomás általános költségmodelljét. A második rész második egységét, a munka leírását, a mérési módszerek elvi kérdései vezetik be. Azután a hagyományos, és a gépi feldolgozási módok elemzése következik. A hagyományos munkafolyamatok ismertetése során a szerző tétélesen és számszerűen ismerteti és összehasonlítja a könyvtári és dokumentációs munkafolyamatokat. A gépi eljárásokról szóló, és szándékosan kevésbé részletes rész néhány másolási és mikrotechnikai eljárás gazdaságosságát tárgyalja. Az ismeretek közlésének költségeit ismertette, a könyv külön foglalkozik a szóbeli és írásos ismeretközlés költségeivel; számítást közöl az idegen nyelvismeret gazdasági értékéről; foglalkozik a fordítandó anyag megválasztásának pénzügyi vonatkozásaival, valamint a fordítói bérekkel és teljesítménynormákkal. A szervezet költségelemzése kiemeli a feladat és a ráfordítás helyes arányai megválasztásának fontosságát, majd a koordinációban rejlő idő- és költségmegtakarítás és a tervezés személyi kérdései jelentőségét hangsúlyozza; befejezésképpen a dokumentalisták bérezésével és besorolásával foglalkozik.

Mint a tanulmányban arra a szerző utalt, a harmadik fejezet a hatékonyságelemzés, részben terjedelmi okok miatt, részben további kutatások szükségessége miatt külön kötetbe kívánkozott.

Az alábbiakban közöljük a hatékonyságelemzés fejezetének tervezetét, amit Csendes Béla szives volt rendelkezésünkre bocsátani.

0 A feladat elhatárolása

0.1 A válaszadás forrásai.

- 0.11 A dokumentáció gazdaságossága irodalmának áttekintése.
  - 0.12 Saját tapasztalatok mint az általánosítás kiindulási pontjai.
  - 0.2 A feladat leszűkítése hatékonyságelemzésre.
- 1 A dokumentáció gazdaságosságának néhány általános szempontja.
    - 1.1 A gazdaságosság értékelésének lehetősége.
    - 1.2 Az eredményes felhasználás rábizonyítása célszerűségének korlátai, tekintettel a felhasználóra.
    - 1.3 A gazdaságossági példák bizonyító erejének korlátai.
    - 1.4 A dokumentáció haszna százalékos behatárolásának néhány elvi kérdése.
  - 2 A dokumentáció eredményességének közgazdasági értelmezése.
    - 2.1 Eredményességi fogalmak: rentabilitás, gazdaságosság, hatékonyság, gazdasági és társadalmi hatékonyság.
    - 2.2 Közgazdasági és dokumentációs eredményességi fogalmak összehasonlítása.
    - 2.3 Néhány közgazdasági hatékonyságelemzési kategória dokumentációs alkalmazási lehetősége. Elvi megközelítés.
  - 3 A dokumentáció hatékonyságának feltételei.
    - 3.1 A dokumentációs állomástól függő feltételek. (Részletes kifejtése a megjelölt I. kötetben. Ehelyütt az elemzési metodika logikai szerkezete miatt soroljuk fel.)
    - 3.2 A dokumentációs állomástól független feltételek.
      - 3.2.0 A tárolt és kibocsátott, valamint a felfogott információk aránya és felhasználása.
      - 3.2.1 A dokumentáció hatékonysága az információ felhasználója (kutató, mérnök, közgazda stb.) teljesítményének függvényében.
      - 3.2.2 A dokumentáció hatékonysága az alkalmazásbavétel függvényében.
      - 3.2.3 A dokumentáció hatékonysága a felhasználási terület jellege függvényében.
      - 3.2.4 A dokumentáció hatékonysága az alkalmazás kiterjeszhetősége függvényében.
      - 3.2.41 Az alkalmazás kiterjesztése térben és időben.
      - 3.2.42 Az alkalmazás kiterjesztése az anyagban.
    - 3.3 A dokumentáció hatékonyságának néhány jellegzetesen alkalmas területe.
      - 3.31 Egész népgazdaságok komplex fejlesztése.
        - 3.31.1 Távlati tervezés.
        - 3.31.2 Regionális tervezés.
      - 3.32 Népgazdasági nagyságrendű célfeladatok.
        - 3.32.1 Új népgazdasági ágak teljes kiépítése.
        - 3.32.2 Egyes ágazatok komplex fejlesztésének állandó és eseti feladatai.
        - 3.32.3 Nagy hatásterületű intézmények és berendezések felállítása.
      - 3.33 Vállalati dokumentációs feladatok.
        - 3.33.1 A vállalati dokumentáció jellege és hatékonysága a vállalat nagyságától, a tulajdonjog formájától és a profil tisztaságától függően; nagyvállalatok dokumentációja.

- 3.33.2 Közepes, kis és törpevállalatok dokumentációja a közösségi, társulati és idegen vállalati dokumentációs szervezetek szolgáltatásaira támaszkodva.
  - 3.33.3 Közepes, kis és törpevállalatok dokumentációs munkája hatékonyságának feltételei az információhordozók helyes megválasztása függvényében.
  - 3.34 A dokumentáció felhasználása személyes szükségletekre.
- 4 Megközelítési módszerek a dokumentáció hatékonysága meghatározására.
- 4.1 Közvetlen módszerek.
    - 4.11 A haszon számítása adott helyzetekben az összes tényezők mérhetősége esetén.
    - 4.12 A haszon számítása realizálható feltételezett helyzetekben valamennyi vagy néhány tényező mérhetősége esetén.
  - 4.2 Közvetett módszerek.
    - 4.21 Az információ hiányából eredő többletköltségek.
    - 4.22 Az információ hiányosságaiból eredő többletköltségek.
    - 4.23 Az információszolgáltatás késedelméből eredő többletköltségek.
    - 4.24 A megtakarítások mérése a dokumentalistát mint kutatót feltételezve.
    - 4.25 A megtakarítások mérése a kutatót mint dokumentalistát feltételezve.
    - 4.26 Az egyszer már fellelt és használt, de később elfelejtett adatok idő-, pénz és tempó-értékei ismételt igénylés esetén.
    - 4.27 A vetélytárs-érdekeltségek dokumentációs éberségének becslése és számítása, mindkét fél számára azonos feltételek mellett.
- 5 A dokumentáció hatékonyságának számítási és ábrázolási technikája. A dokumentációs feladatok optimalása. (Az 5. fejezet csak a logikai teljesség miatt szerepel a tematikában. Tüzetes kidolgozására ehelyütt nem kerül sor.)

- Függelékek:
- 1. A-Intézet dokumentációs munkájának hatékonysága a fenntartó intézmény kutatási és a hazai közlekedésügy műszaki-gazdasági feladatai területén.
  - 2. A dokumentációs ráfordítások hasznosságának néhány példája.
  - 3. Konkrét példák a megtérülési idő számítására. Különböző nagyságu, illetve több fokozatban megvalósuló dokumentációs ráfordítások összehasonlítása.